A CIVILIZÁCIÓ NEVÉBEN

Irta: Lukács Gyula

(Részlet a »Sárgaháztól a Vörös csillagig« cimü készülő regényből).

A sár harcolt a hóval a hatoshonvédlaktanya udvarán. Hiába hullatta az utóbbi makacs könnyeit, a terep nem akart fehérebbé, enyhébbé változni. Ragadós sár tapadt cipőinkre, mikor összeláncolva, szoros csendőrgyűrűben a közepére vezettek bennünket. — előttünk szörnyű kép: tizenöt frissen felállított bitófa. Mindegyiken előre elkészített hurok, rozoga zsámoly, s a zsámolyok alatt ismeretlen szerepű csiga.

A gyalázatos udvaron gyalázatos tömeg feketedik. — Van olyan torz lélek, ki gyönyörködni tud tizenöt halálrabotozott antifasiszta elpusztításában és rohan e megátkozott udvarra?

Erős honvédkordon. Monoklis, nyegle tisztek. Fényképezőgépek.

A kordon előtt hosszú bőrkabátban, beteges szenvedélytől eltorzult arccal a hóhérok legvérszomjasabbika Kovácsevics Milos rendőrkapitány. Ő kéjelegni jött a népes vesztőhelyre.

Itt adták tudtunkra, hogy végig kell néznünk társaink lemészárlását. Itt fog megvalósulni dr. Singer Adolf sötét jóslata. Mayer Ottmár bucsúmosolya itt merevedik majd fenyegetéssé.

Az udvaron bizonytalan járású asszonyok távoznak a búcsúról. Mert a fasiszta hatóságok szemelőtt tartják, hogy a családoknak meg kell adni a búcsú lehetőségét. A szegedi gondolat nemes hazájában szabad az anyáknak látni fiaikat tíz perccel a kivégzés előtt, de csak a detektivek jelenlétében. A búcsúcsók után végigsétálhatják a bitófákkal gazdagon díszített udvart, meghallgathatják a csendőrök és fasiszták pocsolyaszagú megjegyzéseit.

Tábori asztalka várja a vészbírákat, s azok nem várakoztatnak magukra. Jönnek. Dominics százados, a Káinok legkáinabbja és Tarda főhadnagy, a nyomoréklábú és még nyomorultabb lelkiségű gnóm, a hadbíró.

Az udvart betölti Dominics százados félreismerhetetlen parancsa:

»Szakaszvezető! Állítsa elő az első elítéltet!«

»Igenis, százados úr, előállítom az első elítéltet«.

Az áldozatot szembeállítják az ügyésszel. Anélkül, hogy a távozó tudná, mögé lopódzik két bakó és várja az ügyész utasítását. Tizenöt társamnál láttam ezt az alattomos lesállást, jól a lelkembe vésődtek vadállati arcaik. Az elítélt kezein nincs más lánc, csak a fizetett gyilkosok perzselő szeme.

A bíró felolvassa az itéletet. A film gyorsan pereg. Az ügyész szól, a hangja olyan, mint hiéna lihegése a nász előtt:

»Itéletvégrehajtó! Teljesítse a parancsot!«

Az intésre várók megragadják az elítélt karjait és ívbetörik derekát. Csuklóit durva kötelekkel a térdéhez kötözik és így ívbetörve vonszolják a bitóhoz. Az arcon visszatükröződik a pillanat fáidalma.

Horthy meg lehet elégedve szolgáival.

A zsámolyon hurok feszül a bokára, a másik a nyakra. Míg a tiltakozó test a levegőbe lendül, kidől a zsámoly, nyilvánvalóvá válik az alsó csiga szerepe. A bokára kötött kötél ezen a csigán keresztül feszíti széjjel a vergődőt, két pribék húzza.

Durva kéz rángatja a gondolkozó főt. A kötél erős, nem enged a húzásnak, de nem úgy az izületek. Azok gyengébbek, az irtózatos húzás nyomán roppannak a kitépett bokák, térdek, vállak.

A test pedig nyúlik, nyúlik. A kezek pillanatok alatt meghosszab-

bodnak az alak legalább egy arasszal széjjelfeszül, s társad, ki egy órával ezelőtt még mosolygott rád, most vonaglik a két hurok között, csontjai ropogása harsog a füledben, mint a lélekharang.

A bírák arcán állati szenvedély ragyog. »Gyerünk a másikkal!«

Feszes lépésekkel közeledik másodszor is Horthy Miklós végrehajtó négyszöge. A közepén a másik! Fiatal fiú, alig húsz esztendős. Szemei hiába keresik az édesanyát, az anyák szerepe itt már végetért. Itt most a fasiszták vészbírósága az úr.

A bírák mellett rohamsisakos főhadnagy, mögötte négy kürtös. Állnak és néznek.

Kemény léptekkel jön a végrehajtó négyszögben Suturovics vasmunkás.... Lelkes jelszava »Éljen a munkások és a parasztok szövetsége« belefullad a kürtök harsogásába.

Egy perc — s ő is ott áll a csigás zsámolyon...

A történés ugyanaz, majd ismét ugyanaz...

Az asztalka előtt Szubotica Jimmie Higginse: Simokovics Rókus.

Az utolsó éjszakát egymást átölelve virrasztottuk át, még éreztem a nyakamon nyugtalan vére melegét. Őt is elcipelik.

A négyszög pedig fáradhatatlanul hordja a halálba Bácska vértanúit. A bitók megtelnek halottakkal.

Csillogó vörös hajkoronával a fején lépdel a négyszög közepén Winkler-Wohl Lola. Nem süti le melegtekintetű szemeit a megnyúlt tetemek előtt. Ránkcsillog mosolygó fogsora. — Rövid mosoly. Egy perc mulva függ a fehérarcúak során.

A tömeg nem unja a cirkuszt. A Nérók szüretelnek.

A bejárat felől éles kiáltás: *Éljen a magyar szabadság!*

Felharsannak a kürtök. Mayer Ottmár bátor hangját nem szabad a tömegnek hallania.

Utoljára fordul a végrehajtó négyszög. A tizenötödik dr. Singer Adolf nem jöhet a saját lábán. Lábait, melyek soha nem ismertek fáradságot, összetörte a vallatás. Ballábán nagy pólyaköteg. Egy lécen hozzák. — Az arca fáradt. Elvonul a tisztelgő fehérarcúak kifeszített sorfala előtt.

Dominics százados feláll. Dr. Singer lemészároltatását százszázalékban ki akarja élvezni. A léc földrehull. Akit átadnak a hóhérnak, az nem tarthat arra igényt, hogy vigyék a halálba. Ha a lábai darabokra vannak törve, úgy menjen a sajgó csonkokon. Igen mulandó lesz ez a fájdalom.

— Szürkült. — A szem már csak ötven-hatvan lépésre tudta áttörni a novemberi este egyre makacsabb fátyolát, s a már láthatatlan felhőkből az arcunkra hulltak édesanyánk könnyei.

Alázatos szolga hordja a zsámolyt tetemről-tetemre, hogy a hóhér feltépte mellre odaszoruljon a szívműködést ellenőrző orvosi műszer.

Első, második, negyedik, tizedik...

Szörnyű percek, már nem az életükért remegünk: A halálukért!

Közömbösarcú bandita vagdossa fel a lábakon a köteleket és a borzalmasan megnyujtott tetemeket megbillenti a szél.

Már pattog a levegőben a hevenyében kivágott papi szónoklat, mikor hozzánklép a bácskai árvák és özvegyek legrémesebb álma Tarda főhadnagy, hogy iskolát tartson nekünk:

»Láttátok, hogy jártak az igazság ellenségei. Tartsátok ezt a szemetek előtt a Margitkörúti fegyházban és legyetek hálásak a honvédvezérkar főnökének, ki visszaadta érdemtelen életeteket.«

És előállt az automobil...

Bámész tömeg között gördül velünk a gépkocsi az utca felé.

A bíróság épületénél balra fordulunk. — Végigfut rajtunk a balsejtelem: csak nem megyünk vissza a nyomozókhoz? Nem csalódunk feltételezésünkben, a kocsi a sárgaház udvarára kanyarodik. — A nyomozók felsorakoztatnak bennünket egy »műhelyben«. A szobába Tarda főhadnagy és Szabó József a nyomozó.

Tarda főhadnagy figyelmeztetésén Szabó József a hangsúly. Ő készített ki mindannyiunkat a yészbíróság elé.

Tarda beszélt: »Kerüljenek bármilyen körülmények közé, nem szabad említeniök sehol, milyen eszközökkel birták magukat vallomásra. A jegyzőkönyvekben világosan áll, hogy önszántukból vallottak. Ennél többet nem mondhatnak. — Nem kétséges, hogy háború után felülvizsgálják ügyüket és kegyelemben részesülnek. Rengeteg esélye van a közkegyelemnek. Maholnap Bánátot visszacsatoljuk az anyaországhoz. Erdély teljes egészében a miénk lesz. A kormányzó úr őfőméltósága majd kegyes lesz magukhoz is, ha jól viselik magukat. — Túl kell tenniök magukat a nyomozó módszeren. — Mégegyszer: Maguk önszántukból vallottak és a nyomozás kényszerítő eszközök kizárásával folyt! Remélem megértettek!«

... Ránézett a nyomozóra. Hóhér szemei ránkbarázslottak.

Testünk csupa lila véraláfutás, heréink sajognak, szemünk fehérje fekete a tormától.

»Megértettük főhadnagy úr«.

A folyosó végén rövid látogatást engedélyeztek. Mellettünk egy halom ruha, megismerem messzetávozott öcsém rövid télikabátiát. A lámpa vörösen pislákol. Jönnek Bácska proletárasszonyai. — Fejet hajtunk nagyságuk előtt. — Hol találtak a zokogó Szuboticán mosolyt, hogy azt jól kendőzött arcaikban hozzánk hozzák? Mekkora bátorítást hoznak ezek a fegyelmezett arcok!

»A frontok megálltak, a villámháború gondolata belepusztult az eseményekbe. Két évet tartsd magad és jöttök haza! Egy millimétert se essetek vissza hitetekben. Láncaitok másik vége a mi csuklóinkat szorítja. — Rövidesen hazajöttök!«

Leningrád bekerítve, Moszkva előtt zöldruhás söpredék. — De Bácska asszonyai hisznek a szocializmus győzelmében. — Ezért a hitért érdemes szenvedni. Érdemes végigfeküdni a fegyházak priccsét. — E biztató mosoly jelenti a nap legszebb adottságát, ezt zárjuk sziveinkbe mielőtt megindulunk a börtönök felé.

Éjjel tizenegy után búcsútekintetet vetünk társainkra. Vukovics Antal mereven néz maga elé. Ő tizenöt társán kívül agyonbotozott testvérbátyját, Matkót, siratja. Könnyei befelé folynak, nem látják azt mások, csak én. — Nekem is kettős a gyászom. — Elfordítom a fejem Lendvai Lajos felémmeredő feketérebotozott talpairól.

Résztvevő szemek símogatják végig kis csoportunkat.

Az egyébként forgalmas Szubotica most üresen tátong felénk. Lábunk alatt ropog az első hó, s a holtcsendesre meredt háztömbök félve takarják el előlünk ablakszemeiket. — Sok a csendőr, nem tanácsos velünk szembenézni. — Még gyanússá válnának a résztvevő tekintetek.

Az anyámra gondolok. Nem látom többé az életben. — Ő most sírva virraszt elnémított öcsém borzalmasan megnyujtott holtteste felett és nem tudja melyikünket temesse. — A lánc belevág csuklómba, fülembe súg bátorító hangján Gábor Andor:

»Nincs rá elég korbács, lánc és kötél,
s magunk ellen hiába vétkezünk;
húgunk és nénénk rúgástól vetél,
s mi mégis egyre — csak többen leszünk.
Mi sokszor botlunk és sokszor bukunk,
a homlokunkat sokszor éri sár
és mégis mind előbbre döng utunk,
nem! Minket nem lehet legyőzni már.«

Derengett már a reggel, mikor a rettegett »Tigris« megállt velünk a Margit körúti fegyház előtt. A Tarda féle »szanatórium«. Nem is sejti a gonoszindulatú szörnyeteg, hogy a gúny mennyire közeljár az igazsághoz. Lelkeink új erőre kaptak ottani társaink elvtársi gondoskodásában. Ady Endre elmélete: »Dunának, Oltnak egy a hangja« itt emelkedett kétségbevonhatatlan jogerőre, s hozta közös dobogásba Magyarország, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Erdély meghurcolt fiainak szivét. Hittük, hogy e közös nyomorúságszülte igaz barátság erős pillére lesz a dunamedencei népek együttműködésének.

CSÉPE IMRE:

ÖREGAPÁM EMLÉKÉRE

Alföldi gulyás ősöm
bográcsból kanalazta a levest.
Nem kereste az úri cifraságot,
s maga főztjét ette, ha éhezett.

Ha jóllakott pipára gyujtott,
s hanyatt a szűrre heveredett.
Úgy nézte a futó felhőket.
Pulija a bográcsnál cselédkedett.

Fehér népekkel ritkán volt dolga,
csak mikor szálltak a derek.
Haza ment. Körül kukurikulta öreg anyámat,
s gondoskodott arról, hogy én is legyek.

Tavaszkor megint tovabillent,
mihelyt hajadonfőtt látta a határt.
Zöld fürtjei között bujkált a csordával,
igy találkozott aztán a halállal.

Hatvankét éves korában,
egy nyári nap égető delén
sokáig nézte az eget,
s a szűrön feledte magát szegény.